

نگاهی به یک ترجمه

ناصر قربان نیا

به عنوان مقدمه:

در مهر ماه سال ۱۳۷۵ شاهد ترجمه و چاپ کتاب جدیدی در حقوق بین الملل به نام «فرهنگ حقوق بین الملل» بودیم که ترجمه کتاب ارزشمند: «The International Law dictionary» تألیف دو استاد برجسته دانشگاههای معتبر آمریکایی؛ یعنی Robert L. Bledsoe و Boleslaw A. Boczek است.

بدون شک ترجمه آثار علمی دیگران، به ویژه در علوم نوین و جوانی که در حال رشد بوده و طبیعتاً در کشورما نیز قدمت چندانی ندارد، حائز اهمیت فراوان است. حقوق بین الملل نیز از جمله دانش هایی است که ترجمه مباحث آن به فارسی شایان توجه است و می تواند مورد استفاده قرار گیرد.

کتاب مزبور - که نگارنده این سطور مدّت مدیدی است که به انحاء مختلف با آن مأنوس بوده، از کتب ارجمنندی است که برگرداندن آن به فارسی کار مثبتی می نمود و اگر به نحو اصحّ و اکمل و توأم با تحقیق و توضیح پاره ای از واژگان مبهم و زدودن برخی از اشکالات و ابهامات متن صورت می گرفت، می توانست به عنوان مرجع و منبع قابل توجهی مورد استفاده دانشجویان، محققان و پژوهشگران حقوق، به ویژه حقوق بین الملل قرار گیرد؛ چه آنکه به مطالب اساسی حقوق بین الملل از جمله کلیات حقوق بین الملل، حقوق بشر و سازمانهای بین المللی، حقوق معاهدات بین المللی، حقوق دریاها حقوق جنگ و بی طرفی، روشهای حقوقی حلّ و فصل مسالمت آمیز اختلافات و مسئولیت بین المللی کشورها هر چند به طور مختصر پرداخته است، ولی متأسفانه در ترجمه حقّ آن بطور کامل اداء نشده است.

قبل از آنکه نگاهی کوتاه و گذرا به ترجمه مزبور بیفکنیم، برخورد لازم می دانم از مترجم

محترم آن که حقیقتاً زحمت قابل تقدیری در برگرداندن آن به فارسی متحمل شده است سپاسگزاری نمایم؛ چه آنکه این اثر، علیرغم دارا بودن نقائص، خدمت در خور تحسین به جامعه علمی حقوقی محسوب می‌گردد. به اضافه تذکر این نکته مناسب است که شاید اشکالات موجود در این ترجمه معلول کار فردی باشد؛ چرا که صاحب آن سعی نکرده است از کسانی که در این راستا تلاش نموده‌اند بهره گیرد و حتی از طریق معمول و مألوف چاپ کتاب که مؤلف و مترجم در چاپ اول کتاب خویش از خوانندگان تقاضا می‌کند تا اشکالات احتمالی را به اطلاع برسانند اعراض نموده است. به هر روی پاره‌ای از اشکالات در نگاهی گذرا توجه اینجانب بدان جلب شده است را متذکر می‌گردم تا شاید برای خوانندگان گرامی سودمند افتد.

۱- در شماره (۱) Act Of State Doctrin را «نظریه عمل کشوری» ترجمه کرده که ترجمه‌ای صرفاً لغوی است اگر چه آن نیز عاری از اشکال نیست؛ چون state بمعنی کشور است نه «کشوری». ترجمه صحیح حقوقی آن عبارت است از: «نظریه اعمال حاکمیت کشور».

۲- در شماره (۱۶) Progressive Development را «توسعه مترقیانه» ترجمه نموده، در حالی که ترجمه دقیق آن «توسعه تدریجی» است.

۳- در شماره (۲۴) Law of reason «حقوق منطقی» ترجمه شده، و حال آنکه معنای آن «حقوق فطری» است که مترادف با حقوق طبیعی است و عبارت از مجموع قواعد عالی و مطلوب است که عقل انسان بر آن حکم می‌کند.

۴- در شماره (۲۶) اولاً: School of thought را مکتب تفکر معنا نموده که به معنای «مکتب» است و اگر بخواهیم بر لفظ جمود نماییم و به اصطلاح توجه نکنیم، «مکتب فکری» ترجمه می‌کنیم. ثانیاً: مولفان خواسته‌اند پوزیتیویست‌ها «پیروان مکتب تحقیقی» را توصیف نمایند که ترجمه چنین چیزی به دست نمی‌دهد، ترجمه صحیح عبارت چنین است: پوزیتیویست‌ها عبارتند از پیروان مکتبی که در مورد منشأ حقوق بین الملل بر این عقیده‌اند که حقوق بین الملل متشکل از قواعدی است که کشورها در پیروی از آن توافق نموده‌اند.

۵- در شماره (۷۵) این عبارت

«Sover eighty is unfettred by the control of the states» چنین ترجمه شده است: «با کنترل کشورها حاکمیت بی فایده می‌شود» که ترجمه‌ای نادرست است و صحیح آن عبارت است از: «حاکمیت کشور با کنترل سایر کشورها مقید نمی‌شود».

۶- شماره (۲۵۵) که بحث مربوط به اصلاح معاهده است دارای چند اشکال است.

۱- ۶- ترجمه سطر (۹) «Amultiateral...» صحیح نیست. این عبارت ترجمه صحیح آن است: «یک معاهده چند جانبه ممکن است از طریق اصلاح نیز تغییر نماید».

۲- ۶- در سطر (۹) «Significance» این عبارت آمده است، دقت کنید:

The united nations charter, for example provides that its amendments

shall come into force for all members when they have been adopted and ratified by two-thirds of the members, including all permanent members of the security council.

این عبارت چنین ترجمه شده است: «به عنوان مثال منشور سازمان ملل اشعار می‌دارد اصلاحات آن هنگامی که توسط دو سوم اعضا از جمله کلیه اعضاء دائمی شورای امنیت پذیرفته شده و به تصویب رسد برای کلیه اعضا لازم الاجرا خواهد بود».

این ترجمه نارساست و گویای بار اصلی آن یعنی این نکته که در اصلاح منشور نیز حق و تو وجود دارد نیست. ترجمه زیر گویاتر به نظر می‌رسد: «به عنوان مثال منشور ملل متحد مقرر می‌دارد که اصلاحات آن آنگاه لازم الاجرا خواهد شد که به وسیله ۲/۳ اعضای سازمان که شامل تمامی اعضای دائمی شورای امنیت باشد پذیرفته شده و به تصویب رسد.»

۳- ۶- در «Modification» Significance را «تغییر» ترجمه نموده، در حالی که مراد «اصلاح» است، به اضافه آنکه عبارت این قسمت مقداری مضطرب است هر چند یک علت آن اشتباه ویراستاری است.

۷- در شماره (۲۵۹) نیز اشتباهات متعددی رخ داده است:

۱- ۷- پیش شرط ششم اعمال قاعده ریوس چنین ترجمه شده است؛ عبارت «... The Obligation» «تعهدات قراردادی هنوز اجرا نشده باشند...» که ترجمه غلط اندازی است و موهم این معناست که هنوز به مرحله اجرا در نیامده باشد و حال آنکه مراد این است که: «تعهدات مبتنی بر معاهده باید در حال اجرا شدن باشد بدین معنا که شامل معاهداتی که کاملاً اجرا شده‌اند نمی‌گردد»

۲- ۷- دو سطر پس از شرط ششم که بیانگر نکته مهمی است ترجمه نشده است، البته احتمالاً از قلم افتاده است، دقت فرمایید:

«تغییر بنیادین اوضاع و احوال می‌تواند به عنوان دلیلی برای تعلیق اجرای یک معاهده مورد استناد قرار گیرد» ادامه آن نیز چندان گویا ترجمه نشده است. به ترجمه پیشنهادی ما توجه فرمایید: «در صورتی که معاهده‌ای تعیین کننده خطوط مرزی باشد و یا تغییر بنیادین نتیجه نقض تعهد قراردادی و یا هر تعهد بین المللی دیگر توسط طرف استناد کننده به تغییر باشد، به هیچ روی نمی‌توان به قاعده «ریوس» استناد ورزید».

همچنین در سطر آخر با ترجمه واژه «Simply» به «صرفاً» از رسایی عبارت کاسته است. ترجمه آن به «بوضوح» اصح است.

۳- ۷- در «Publicists» Significance را «پژوهشگران حقوق» ترجمه فرموده، در حالی که به مطلق پژوهشگران حقوق publicist اطلاق نمی‌شود، بلکه معادل آن حقوقدانان حقوق بین الملل یا حقوق عمومی است.

۴ - ۷ - در سطر (۹) همین قسمت «Sanctity of treaties» «تمامیت معاهدات» ترجمه شده و حال آنکه معادل آن عبارت است از «حرمت [احترام] و قداست معاهدات» و واضح است که خدشه دار شدن قداست معاهدات بامخدوش شدن تمامیت آن متفاوت است. ضمناً «تمامیت معاهدات» «Integrity of treaties» است.

۵ - ۷ - در سطر (۱۱) همین قسمت عبارت «The theory Followed by» معنا شده است «تئوری زیر» که غلط است و لذا بناچار در پراکنش آورده است (نویسندگان کلاسیک حقوق نیز) و حال آنکه ترجمه صحیح چنین است: «بدین جهت اندیشه نوین و رویه حقوق بین الملل این تئوری را که بوسیله حقوقدانان کلاسیک حقوق بین الملل پیروی می شود رد می کنند، تئوری که بیان می دارد: ...».

۸ - در شماره (۲۶۹) نیز چندین اشتباه رخ داده است:

۱ - ۸ - عبارت «Treaties should be observed» را چنین ترجمه فرموده است: «معاهدات رعایت خواهند شد» روشن است که از این عبارت به هیچ روی امر به رعایت معاهدات مستفاد نیست، عبارت «معاهدات باید رعایت شوند» ترجمه صحیح آن است.

۲ - ۸ - در سطر (۶)، ماده ۲۶ کنوانسیون ۱۹۶۹ وین پیرامون حقوق معاهدات را کاملاً معکوس ترجمه نموده که ناشی از بی دقتی است. ترجمه

«...Every treaty in Force is binding» چنین است: «هر معاهده لازم الاجراء در حق طرفهای آن الزام آور است و باید با حسن نیت اجرا گردد.» نه چنانکه ترجمه نموده است:

«هر معاهده الزام آور برای طرفهای آن لازم الاجراست و...» و بدیهی است که این اشتباه صرفاً جابجایی کلمات نیست بلکه از جهت حقوقی غلط است و ماده ۲۶ در مقام بیان این قاعده است که بعد از آنکه معاهده لازم الاجراء شد آنگاه الزام آور خواهد بود، نه آنکه پس از الزام آور شدن لازم الاجرا خواهد گردید.

۳ - ۸ - در سطر (۷) «Significance» واژه «Immemorial» «به یاد دارد» ترجمه شده و از این روی عبارت تأکید خود را از دست داده است. مراد نویسندگان آن است که رعایت معاهدات از زمانی که آدمی به یاد ندارد پذیرفته شده است. معلوم است که این اشتباهی ادبی و خلاف متن است نه حقوقی.

۹ - در شماره (۲۷۰) هم اشتباهاتی اساسی به چشم می خورد:

۱ - ۹ - در سطر (۲۵) «Provision» را به معنای «ماده» تصور کرده و حال آنکه این واژه به معنای مقررات است. هر چند مفرد باشد. ثانیاً: ترجمه مجموع عبارت به نحو ذیل گویاتر است:

«به نظر می رسد مقررات منشور ملل متحد مبنی بر اینکه سازمان ملل باید اطمینان حاصل کند که کشورهایی که عضو سازمان ملل نیستند مطابق اصول منشور رفتار می کنند [بند

ششم ماده دوم] استثنایی بر این قاعده که معاهدات برای طرفهای ثالث تعهدی ایجاد نمی‌کند، محسوب می‌گردد.»

۲- ۹- پاراگراف آخر بسیار بد ویی معنا ترجمه شده است. دقت کنید، این جمله ترجمه هر عبارتی باشد چه معنایی دارد؟ «اگر ثابت شود طرفین معاهده قصد نداشته‌اند حق کشور ثالث لغو یا اصلاح گردد، نمی‌توان بدون رضایت این کشور حق آن را لغو یا اصلاح کرد.» [قابل ذکر است که بحث در این است که معاهدات برای کشورهای ثالث بدون رضایت آنان ایجاد حق یا تکلیف نمی‌کند.]

به ترجمه ذیل که به نظر ما صحیح می‌نماید نیز دقت فرمایید [یا مراجعه به متن اصلی کتاب] «اگر ثابت شود طرفین معاهده قصد نداشته‌اند که حق کشور ثالث به وسیله آنان وبدون رضایت ثالث قابل لغو یا اصلاح باشد، آن حق بدون رضایت وی لغو یا اصلاح نخواهد شد.»

۳- ۹- از پاراگراف اول Significance ترجمه درستی ارائه نشده است که یک علت آن قرار دادن معادل نادرستی برای واژه «Corollary» یعنی «تبصره» است و حال آنکه معادل آن در اینجا «نتیجه» است. ترجمه درست عبارت چنین است: «این اصل که معاهده تنها بین طرفین آن اعمال می‌گردد، نتیجه اصل رضایت [حاکمیت اراده] است که ذاتی نظام حاکمیت و کشورهای مستقل است.»

۱۰- در شماره (۲۷۶)، عنوان بحث یعنی

«Supervening impossibility of performance» به «بروز علل موجهه» ترجمه شده که نادرست است. معادل دقیق ترکیب مزبور عبارت است از: «تعذر ناگهانی ایفای معاهده [عدم امکان ناگهانی اجرای معاهده]» چه آنکه هر چند تعذر ناگهانی یک علت توجیه‌گر برای عدم ایفا می‌باشد، ولی واضح است که تنها یک علت آن است، چنانکه در حقوق خصوصی نیز یکی از علل رفع مسئولیت مدنی کسی که ایفای تعهد نکرده است تعذر ناگهانی آن به دلیل فورس ماژور یا به اصطلاح «Act of God» است. طبیعی است که با ترجمه ناروای عنوان بحث، متن نیز دقیق ترجمه نشود، مثلاً «Temporary impossibility» به بروز علت موقت ترجمه شده در حالی که «تعذر موقت» معادل صحیح آن است.

۱۱- در شماره (۳۰۲) سطر سوم، کلمه «Attaches» را «ملحق کردن» معنا کرده، حال آنکه در این متن «ضمیمه نمودن» مناسب تر است. در سطر بعد واژه «excluding» را سلب کردن ترجمه فرموده، در حالی که به معنی «استثناء نمودن» است؛ چون بحث در پذیرش صلاحیت دیوان دادگستری بین المللی است که کشورها می‌توانند ضمن پذیرش صلاحیت دیوان، برخی موارد را استثناء کنند نه آنکه سلب کنند؛ چه روشن است سلب صلاحیت بعد از پذیرش و اعطای صلاحیت است.

۱۲- شماره (۳۱۳)، در عنوان بحث «Just war doctrin» از واژه «Just» ترجمه ای

لغوی «عادلانه» به دست داده و توجهی به اصطلاح «جنگ مشروع» نکرده است.

۱۳ - ترکیب «حق دفاع از خود جمعی» چه مفهومی دارد؟ دقت بفرمایید، ترجمه «Right of collective selfdefense» عنوان شماره (۲۱۸) است که خواننده با خواندن متن انگلیسی آسانتر به معنا منتقل می‌شود. اصطلاحی است که معادل حقوقی آن عبارت است از «حق دفاع مشروع جمعی» قرینه «حق مشروع فردی».

۱۴ - در شماره (۳۴۲)، در توضیح کنوانسیونهای ۱۹۴۹ ژنو ترجمه دو سطر اول متن ناقص می‌نماید و ترجمه کامل آن چنین است: «عبارت است از چهار کنوانسیون که به تجدید نظر، توسعه و تدوین حقوق بشر دوستانه بین المللی در مورد حمایت از قربانیان جنگ می‌پردازد.» یعنی آنچه که در کنوانسیون‌های چهارگانه مورد تجدید نظر، توسعه و تدوین قرار گرفته حقوق بشر دوستانه بین المللی در مورد حمایت از قربانیان جنگ است.

در خاتمه ذکر این نکته خالی از لطف نیست که صاحب محترم این ترجمه برای روی جلد کتاب عنوان «ترجمه و تحقیق» را برگزیده است بنابراین سزاوار بود دست کم به توضیح مختصر پاره‌ای از مفاهیم حقوقی که مؤلفان تنها ذکری از آن به میان آورده‌اند مبادرت می‌نمود و ازه‌هایی همچون کنانسوس که ترجمه آن به «اتفاق آراء» صحیح نیست و Ergaomnes و یا حقوق بین الزمان «Intertemporal law» که در شماره (۱۷) آمده و مترجم ارجمند ترجمه مبهم و نا مفهومی از آن به دست داده است.

با تذکار این نکته که هیچ اثر بشری نمی‌تواند کاملاً عاری از اشتباه باشد مگر آنکه صاحب آن از عصمت و علم الهی بهره‌مند باشد و با سپاس مجدد از هر آن کس که در جهت ارتقای فرهنگ و دانش بشر تلاش می‌کند و امید آنکه آثار محققان و پژوهشگران ما با اشتباه کمتر وارد جامعه علمی گردد، این نگاه کوتاه را به پایان می‌برم.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی